

**DAFN MAROSIMLARI VA ULAR BILAN BOG‘LIQ IRIM-
SIRIMLAR(BUXORO VOHASI MISOLIDA)**

Andijon viloyati Paxtaobod tumani

5-sonli umumta'lim maktabi

Tarix fani o'qituvchisi

G'iyosova Zarina Yusuf qizi

Buxoroda ham Respublikamizning boshqa mintaqalarida bo‘lgani singari marhum vafot qilgan kundan boshlab uning yaqin qarindoshlari aza tutib motam libosini kiyganlar¹. Azadorlarni motamsaro rangdagi aza libosi boshqalardan ajratib turgan. Ko‘pincha “o‘limlik tuguni” tayyorlab qo‘ygan onaxonlar qizlari, kelinlari, opa-singillariga atab ko‘k rangdagi matolarni yiqqanlar. Vohadagi piru badavlat kekxa momolar va bobolar o‘zlarining dafn marosimlari uchun “o‘limlik buxchasi”ni g‘amlaganlar. Ushbu buxchadagi kiyimlar marhumni yuvgan murdashuylarga berilgan. “O‘limlik buxchasi”dagi kiyimlar tarkibi erkak kishi uchun to‘n, ko‘ylak, do‘ppi, mahsi-kalish, va oq ishtondan iborat bo‘lgan bo‘lsa, ayollar uchun to‘n, xalat, ro‘mol, ikkita ko‘ylak, kultapo‘shak, po‘pak, mahsi-kalish kabi narsalarni o‘z ichiga olgan. Oldinlari murdasho‘ylarga marhumning kiyib yurgan kiyimlari berilgan bo‘lsa, hozirda ohorli yangi kiyim tadqim etiladi. Xalq orasida “agar mazkur kiyimlar murdasho‘yga berilmasa, marhum qiyomatda yalang‘och holda qayta tiriladi”, degan tasavvur bo‘lganligi bois barcha kishilar doimo murdasho‘yga boshdan-oyoq sarpo qilishga harakat qilishgan².

Motam marosimlarida marhumning eng yaqin qarindoshlari aza libosini kiyganlar. Marhumning erkak qarindoshlari do‘ppi va to‘n kiyib, bellarini belqars bilan bog‘laganlar. Ular marhumning “kir yuvdi” marosimigacha mayit dafn qilingan kun bellarini bog‘lagan matolardan an‘anaviy bichimli ko‘ylak va lozim tiktirib kiyishgan. Marhum dafn etiladigan kuni vohadagi qovchin, qipchoq,

¹ Рузиева М. Посмертная и траурная одежда узбеков г.Ташкента // Костюм народов Средней Азии... - С.169-174.

² Nasriddinov Q. O‘zbek dafn va ta’ziya marosimlari. -T.,1996. -B.89-96.

mang'it kabi etnik guruhlarda mayyitning yaqinlari (Onasi, xotini, singlisi va boshqalar) olacha kiyishgan. Qolgan barcha azadorlar qimmatbaho va yangi kiyimlarini kiyib yig'laganlar va jamoa bo'lib, sadr³ tushishgan. Ayol tomondan qarindosh keksalar vazmin rangli matodan tikilgan kamzul kiyganlar. Ayrim joylarda, marhumning to'ni va bosh kiyimini kiyib, belbog'ini bog'laganlar. Belbog'da esa marhum tirikligida yig'ib yurgan va vafot qilgan kuni berilgan matoni osib qo'yishgan.

Aza davrida ayollar taqinchoq taqishmagan, o'zlariga xushbo'y narsalar ham surtmaganlar. Ular odmi rangli kiyimlarni kiyib, boshlariga ham ko'k rangli ro'mol o'raganlar, oyoqlariga mahsi-kalish kiyganlar. Azadorlik kiyimlarini marhum vafot qilgan xonadon egasi bergan. Buxoro vohasi o'zbeklarida motam kiyimlari asosan ko'k va oq rangdagi matolardan iborat. Aza marosimlarini maxsus tadqiq qilgan Q.Nasriddinovaning yozishicha, agar marhum yosh bo'lsa, yashil rangdagi kiyim ham kiyilgan⁴. Eri vafot etgan ayol motam belgisi sifatida boshiga oq ro'mol o'rab, egniga ko'k ko'ylak va ishton kiygan. Voha tojiklarining motam kiyimi esa qora ko'ylak va oq ro'moldan iborat bo'lgan. Toshkent viloyatining Yangiyo'l shahrida ayollar aza libosi uchun mo'ljallangan to'q rangli mato bilan bellarini bog'lashgan⁵. XX asrning 50-yillarigacha vohada mayitni dafn etishdan oldin uning yaqin qarindoshlari surp bilan bellarini bog'lash odati bo'lgan. Marhumning "bel bog'lagan" yaqin qarindoshlari mayit dafn qilib kelingandan keyin bellaridagi surp belbog'ini yechib qo'yishgan. XX asrning 50-60-yillarigacha azadorlik belgisi sifatida marhumning onasi, qizi, xotini sochlarini to'liq yoki qisman yoygan holda yig'laganlar. Motamda faqat marhumning oila a'zolari emas, balki, qarindoshlari ham bel bog'lashgan. Aynan o'sha kuni marhumning opa-singillari, qizlari, onasi va ayoli aza libosini kiygan. Ularga nisbatan xalq orasida "azador", "ko'ki bor", "ko'k kiygan" iborasi ishlatilgan. O'rta asrlarga oid manbalarda ham ajdodlarimizning aza kiyimlari to'g'risida ba'zi tafsilotlar yoritilgan. Jumladan, Zayniddin Vosifiyning "Badoe ul voqea" asarida

³ Payziyeva M. O'zbeklarning motam marosimi xususiyatlari // O'zbekiston tarixi. -2005. -№3.

⁴ Sattorov M. O'zbek udumlari. -T.: Cho'lpon,2007. -B.37.

⁵ Рузиева М. Посмертная и траурная одежда узбеков г. Ташкента// Костюм народов Средней Азии...-С.172.

ko'rsatilishicha, azador kishilar egnilariga ko'k kiyim kiyganlar. Q.Nasriddinovning ta'kidlashicha, ko'k rang vazminlik va motam belgisi hisoblangan⁶. Bizningcha, azada ko'k kiyish an'anasi qadimgi turkiy qavmlar e'tiqodiga ko'ra, marhumlarning ruhi Ko'k tangri ixtiyoriga, ya'ni osmonga chiqib ketishi bilan bog'liq tasavvurlar asosida kelib chiqqan bo'lsa kerak.

Vohaning aksariyat joylarida marhumning eng yaqin qarindoshlari uchun mayyitning birinchi ta'ziasiga qadar aza kiyimlari tikib bo'lingan va o'sha kuni aza kiyimlari kiyilgan. Ba'zi joylarda aza kiyimi marhumning xudoyi (yetti)sigacha tikib kiyganlar, chunki "yetti" motam marosimining asosiy uzvi hisoblangan. Vohadagi mang'it, qarluq, qovchin, saroy kabi urug'lar yashovchi qishloqlarda marhumning "kir yuvdi" marosimida keksa momolar tomonidan maxsus motam ko'ylaklari tikib kiydirilsa, boshqa joylarda motamsaro oilalarda marhumning yaqin qarindosh ayollari an'anaviy bichimli tayyor ko'k ko'ylaklarni kiyganlar. O'z o'rnida shuni ham ta'kidlab o'tish kerakki, vohada yashovchi qo'ng'irotlarning aza kiyimlari boshqa etnik guruhlaridan farqlanib turgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Рузиева М. Посмертная и траурная одежда узбеков г.Ташкента // Костюм народов Средней Азии... - С.169-174.
2. Nasriddinov Q. O'zbek dafn va ta'ziya marosimlari. -T.,1996. -B.89-96.
3. Payziyeva M. O'zbeklarning motam marosimi xususiyatlari // O'zbekiston
4. Payziyeva M. O'zbeklarning motam marosimi xususiyatlari // O'zbekiston tarixi. -2005. -№3.
5. Sattorov M. O'zbek udumlari. -T.: Cho'lpon,2007. -B.37.